

FENOMENOLOŠKI I HERMENEUTIČKI OGLED O ISLAMSKOJ ETICI

(Mustafa Spahić: *Etika i društvo*, BEMUST, Sarajevo, 2006.)

Afirmiranim i plodonosnim autorima poput Mustafe Spahića može predstavljati otežavajuću okolnost pisanje knjiga u vremenu njihovog nesrazmjernog štampanja i izdavanja u odnosu na broj onih rijetkih naslova i djela koji se istinski, od korica do korica, i pročitaju. Uloženi trud da se napiše kvalitetna knjiga pred stalnom je opasnošću ovdašnjeg ignorantskog i nivelirajućeg odnosa nepostojeće kritike. Književnik Nedžad Ibrišimović s pravom primjećuje kako je ozbiljna književna kritika u domovini iščezla iz prostog razloga što se knjiga kod nas vrlo malo i ovlaš čita.

Ipak, najnovija knjiga Mustafe Spahića *Etika i društvo*, idejnim, tematskim, sadržajnim, relacijskim, pojmovnim i naučno-istraživačkim predmetom i ciljem autorskog pisanja i promišljanja, pretendira da nadmaši čitalačku suzdržanost spram čitanja knjiga. Zašto?

Zato što knjiga *Etika i društvo* stoji na čvrstim temeljima jasno formulirane ideje. Ta ideja je sistematičan i metodičan pokušaj autora da definira, terminološki odredi, istakne, naznači i objasni specifikum jedne islamske, univerzalne, heterenomne etike u odnosu na sve druge takozvane autonomne, u biti relativne, parcijalne i partikularne etike. Preciznom terminologijom, čitaocu su u knjizi predstavljeni i razjašnjeni osnovni, najučestaliji etički i moralni pojmovi, kategorije i odnosi, kao što su: dobro i zlo, nijet, sloboda volje i savjest, zatim moralna norma i moralni sud, zabrana i grijeh, obaveza i dužnost, etika i nauka... Nakon što definira jedan pojam Spahić isti pojam višestruko analizira i propituje njegova značenja. To najčešće čini metodologijom navođenja kur`anskih ajeta, potom citiranjem

hadisa te navođenjem citata velikih mislilaca, npr. A. Izetbegovića, A. Camusa, A. Malrauxa, Platona, Aristotela, V. Hugoa, N. Smailagića. Metodološki krug propitivanja značenja etičkih pojmova Spahić završava vlastitim stavovima, spoznajama i sintezama. Tako prof. Spahić osnovne pojmove morala definira, raščlanjuje i objašnjava na slijedeći način:

“Ruh je, u čovjeku iskonska, primordijalna, prirodna i neuništiva lična veza, direktna veza svakog čovjeka sa svojim Stvoriteljem.

S obzirom da u fizičko-biološkom i materijalno-izvanjskom smislu, u čovjekovom organizmu odumiru sve ćelije i budu obnovljene i regenerirane novim za sedam godina, to znači da u čovjeku nije Ruha ljudsko pamćenje i sjećanje ne bi moglo biti duže od sedam godina... Tako, ovisno od namjere, nijjeta ili razloga radi kojeg se čini, nije svako ubistvo moralno nedopustivo. Ubistvo drugog čovjeka u nužnoj bezizlaznoj odbrani kad se čovjek potpuno nevin, ni kriv ni dužan brani od napadača ili ubistvo neprijateljskog vojnika u ratu na drugoj neprijateljskoj, agresorskoj strani dok traju direktne neposredne borbe može biti i tretira se kao čin patriotizma, požrtvovanosti i hrabrosti, pa čak i pravičnosti ukoliko se ubijaju neprijateljski vojnici u zaštiti žena, djece, nemoćnih, bolesnih i starih osoba.”

Objašnjavajući odnos između Božije apsolutne slobode i stvaranja i ljudskog relativnog izbora i odgovornosti u činjenju djela, prof. Spahić zamršene apologetske rasprave o spomenutoj temi nastoji pojednostaviti i približiti prosječnom čitaocu:

“Tako je, slikovito rečeno, čovjek odgovoran za svoje sijanje pšenice, kukuruza, ječma, raži, zobi, ali samo Bog odlučuje koje će zrno niknuti. Ukoliko ne posije pšenicu, čovjek je odgovoran za svako neposijano zrno. Isti je slučaj sa brakom. Čovjeku je brak obaveza – farz, a samo Bog odlučuje hoće li u braku imati samo mušku ili samo žensku djecu ili i mušku i žensku ili neće imati nikako djece.”

Pišući o etici i moralu, prof. Spahić je vjerovatno prvi bosanskohercegovački autor koji je uočio bitnu terminološku i semantičku distinkciju među islamskim pojmovima dobra. Etički pojam *Ma`ruf* Spahić u knjizi definira kao općepoznato dobro, analogno tome *Munker* je općepoznato zlo, dok je *Hajr* imenovan

pojmom konkretnog dobra, *Ihsan* je definiran kao sinteza moralnih vrline. Čitaocu ne treba posebno naglašavati kako su tradicionalni islamski pojmovi dobra i dobročinstva u literaturi na bosanskom jeziku uglavnom prevedeni jednoznačno, neizdiferencirano, kao da se radi o sinonimima, a ne o pojmovima iznijansiranih, specifičnog značenja. Suhoparni i deskriptivni, često i dosadni stil pisanja ovako zahtjevnih knjiga, profesor Spahić je izbjegao na sebi svojstven i karakterističan način.

Nazivajući savjest *seizmografskim aparatom* u duši čovjeka, zaborav *Ahillovoom petom čovjeka*, a Dedžala *jednodimenzionalnim i jednookim dobom*, sučeljavajući oprečna mišljenja i stavove o izvoru, porijeklu i značenju morala, obrađujući konkretne nemoralne pojave u bosanskohercegovačkom društvu, autor je knjizi, pored naučnog, utisnuo i snažan dijaloški i kritički pečat. Autor je, apostrofirajući nezamjenljivu društvenu ulogu morala, citirao Huseina ef. Đozu, koji je tvrdio da će komunistički sistem vlasti opstojati sve dok ga budu pronosili i zastupali vjernici, odnosno djeca vjernika. Sličnu misao u svojoj knjizi *Vodič mladom muslimanu* izrekao je i S. H. Nasr, smatrajući da su vrline milosrđa i socijalne pravde u zapadnim društvima naslijeđe kršćanskog morala koje su intuitivno i podsvjesno usvajali i praktično nereligiozni Evropljani.

Drugi dio knjige tretira konkretne etičke teme: od primitivizma i psovke, kocke, praznovjerja, do droge, prostitucije, potvore i klevete. Sve ove teme, svojim sadržajem i neiscrpnom moralnom pourukom, mogu biti optimalan izbor za etičku poruku jedne hutbe u džamiji ili pedagoški oslonac odgajateljima u odgojno-obrazovnom radu. Čitalac će primijetiti da je autor na nekoliko mjesta citirao obimne pasuse iz djela A. Izetbegovića i A. Camusa. Citati na prvi pogled izgledaju bespotrebno i zamarajuće dugi. Objektivnije gledano, najduže citirani navodi iz nekih djela su neraskidive misaone cjeline o dubokim promišljanjima onih najvažnijih etičkih pitanja, izazova i dilema sa kojima se na teorijsko-saznajnom i analitičkom planu suočio sam prof. Spahić. Ne uvrstiti u knjigu takve citate u cjelovitoj, originalnoj,

neskraćenju formi, bez obzira na njihovu dužinu, bio bi, metodološki gledano, znatno veći propust i grijeh autora od čestog navođenja opširnih citata. Šezdeset stranica trećeg dijela knjige popunjeno je *Rječnikom osnovnih termina i pojmova*. Ubijeden sam da *Rječnik* neće biti suvišan i mnogo obrazovanijim i upućenijim čitaocima od potpisnika ovog prikaza. Poznajući njegovu intelektualnu energiju i strast prema pisanju, izvjesno je da će prof. Spahić napisati još poneku knjigu i time uvećati svoj obimni bibliografski opus.

Ipak, krajnje je neizvjesno hoće li uspjeti napisati relevantnije, svrsishodnije, sadržajnije i korisnije štivo od knjige *Etika i društvo*. Ako čitalac sumnja u izrečeno, neka se prepusti izazovu čitanja knjige!

Meho Šljivo

RIZNICA POSLANIKOVOG SUNNETA I EDEBA

Ibn Kajjim el-Dževzije, *Poslanikove fetve, prijevod sa arapskog: Jasmin Hadžikadunić, El-Kelimeh, Beograd, 2006.*

Posljednjih nekoliko godina na bosanskom jeziku objavljene su izuzetno vrijedne biografije o životu Božijeg poslanika Muhammeda, a.s. Posebno zapažena djela iz te oblasti su prijevod na bosanski jezik poslaničke biografije autora Ebu Bekra Siradžuddina pod naslovom *Muhammed, a.s.* i prijevod slavnog Ibn Hišamovog tradicionalnog djela *Životopis Muhammeda, a.s.*

Biografije Poslanikovog života, mnoštvo najsitnijih detalja iz Poslanikovog porodičnog i društvenog života koje ti životopisi sadrže, nedvojbeno ilustriraju – kako je to lucidno uočio akademik Enes Karić – da je Poslanik islama Muhammed, a.s., bio konkretna povijesna ličnost i da je njegov život tekao pod „*punim svjetlom*